

SOSIOLINGVISTIIKALLE UUSIA TULKINTOJA

Urho Määttä, Pekka Pälli & Matti K. Suojanen (toim.) *Kirjoituksia sosiolingvistiikasta.* Folia Fennistica & Linguistica 22. Tampere: Tampereen yliopiston suomen kielen ja yleisen kielitieteen laitos 1999. ISBN 951-44-4512-0.

Vilkaan 1980-luvun jälkeen suomalaisessa sosiolingvistiikassa on ollut hiljaisempaa. 1990-luvullakin on kyllä tehty runsaasti sosiolingvistisiä pro gradu -tutkielmia — lähinnä variaationtutkimuksen näkökulmasta — mutta artikkeleita ja monografioita on julkaistu varsin vähän. Siksi meitä alan jatko-opiskelijoina ilahdutti, että tamperelaiset ovat kirjoittaneet tästä aihepiiristä julkaisusarjassaan.

Lähempi tutustuminen *Kirjoituksia sosiolingvistiikasta* -artikkelikokoelmaan pannaan miettimään, mitä kaikkea sosiolingvistiikka oikeastaan on; tamperelaiset antavat käsitteelle uudenlaista sisältöä. Mukana on uusia näkökulmia ja rakentavaa kritiikkiä, mutta myös enemmän tutkijoihin kuin tutkimukseen kohdistuvaa arvostelua — ja tutkimusta, joka ei luontevasti istu kirjan otsikon alle. Esittelemme seuraavassa kuitenkin artikkelin erikseen pohtien samalla, mikä niiden anti voisi olla tulevalle sosiolingvistiikalle.

METATEOREETTISTEN KYSYMYSTEN ÄÄRELLÄ

Kirjan kolme ensimmäistä artikkelia (kirjoittajina TOMMI NIEMINEN, URHO MÄÄTTÄ ja HEIKKI HURTTA) ovat kirjan kriittisimmät. Tommi Nieminen keskittyy kritisoimaan klassista labovilaista sosiolingvistiikkaa. Arvostelu kohdistuu perinteen metateoreettisiin lähtökohtiin, saussurelaisen *langue – parole* -dikotomian ongelmallisuuteen sosiolingvistisen tutkimuksen taustateorian.

Niemisen argumentointi on perustelevaa ja lähtökohdiltaan sekä oikeutettua että tervetullutta, joskin yksinkertaistavuudessaan provosoivaa. On totta, että sosiolingvistinen perusnäkemys kielestä dynaamisena, varioivana ja muuttuvana vaikuttaa hyvinkin ristiriitaiselta Saussuren staattisen *langue*-oletuksen kanssa. Saussurelainen dikotomia (ja »paradoksi») ei sentään ole jäänyt variaationtutkijoiden keskuudessa vaille huomiota, vaikkakin taka-alalle: variaatio kielessä on kiistaton tosiasia, ja sen tutkiminen on ollut varsin tuloksellista ilman kielen ontologian uudelleen pohtimista. Lähtökohtana on pidetty variaatiota, jota on tarkasteltu tiettyä normia vasten.¹ Tutkimuksen kohteena saussurelaisittain ajatellen on lähinnä ollut *parole*. Mitä *langue – parole* -dikotomiaan sinänsä tulee, voidaan se edelleenkin nähdä yhtä välttämättömänä (vrt. Nyman 2000) kuin Nieminen näkee sen mahdottomana. Venäläisiin Vološinoviin ja Bahtiniin henkilöityvä »dialoginen kielitiede», jota Nieminen tarjoaa sosiolingvistisen variaationtutkimuksen jättämien aukkojen täydentäjäksi, ei sekään pysty sanoutumaan irti kielen järjestelmäluonteesta. Tässä valossa Niemisen voimakas perinteisen sosiolingvistiikan ja dialogisen suuntauksen vastakkainasettelu tuntuu kärjistetyltä.

Vaihtelun tutkimisen kannalta dialoginen kielitiede kääntää sosiolingvistisen aselman ylösalaisin sikäli, että se pyrkii selettämään kielenkäytön samanlaisuutta siinä missä sosiolingvistiikka eroja. Suuntauksen keskeiset näkemykset eivät silti näy-

¹ Tyypillisesti tuo normi on ollut yleiskieli.

tä olevan ristiriidassa keskenään. Esimerkiksi Vološinovin näkemys siitä, että kieli on olemukseltaan ensisijaisesti viestintä- eli puhuntajärjestelmä ja vasta toissijaisesti järjestelmä- tai koodiluontoinen, ei käytännössä eroa siitä, millaisena kielen olemus on perinteisemmässäkin sosiolingvistiikassa pidetty. Myös vaihtelun olemassaolo on sosiolingvistiikassa yhtä itsestään selvä lähtökohta kuin dialogisessa kielitieteessäkin. Niemisen tarkoituksena ilmeisesti onkin suuntausten kontrastointi metateoreettisen vastakkaisuuden pohjalta. Tämä tarkoitus ainakin pyhittäisi sen, että sosiolingvistiikassa saatujen tulosten merkittävyyttä ei haluta arvioida ja että artikkelissa viitataan yksipuolisesti pelkästään Laboviin.

Nieminen lupaa (s. 2) ottaa huomioon sosiolingvistiikassa parina viime vuosikymmenenä tapahtuneen kehityksen. Lupa ei täyty, sillä kehitykseen viitataan tuomalla esiin ainoastaan Deborah Cameronin vaihtelun selittämistä käsittelevä kritiikki, sekin tarkoitushakuisesti. Metateoreettisia kysymyksiä ovat pohtineet muutkin (mm. Figuroa 1994). Niemisen mukaan Cameronin esiin nostama variaation *selittämisen* (vs. kuvauksen) ongelma ratkeaa dialogisen kielitieteen avulla: sen sijaan, että pitäisi yrittää selittää variaatiota, tulisi pyrkiä selittämään sitä, kuinka puheyehtöisön jäsenet ylipäätään kykenevät ymmärtämään toisiaan ja viestimään keskenään.

Teoreettiselta kannalta dialoginen lähestymistapa on varmasti tervetullut lisä sosiolingvistiikan kenttään, mutta kuten Nieminen myöntää, pulmana on toistaiseksi se, miten soveltaa teoriaa empiiriseen tutkimukseen. Se sentään on kiistaton välttämättömyys tutkittaessa kielen käyttöä.

Urho Määttä pitkän linjan tavoitteena on ollut hahmotella kielitieteen metateoriaa, joka pitäisi ristiriidattomasti sisällään näkemysten kielestä sekä sääntöjärjestelmänä että sosiaalisena toimintana. Määttä on kut-

sunut näkökulmaansa evolutionaaris-funktionaaliseksi ja nyttemmin emergenttiseksi. Kirjoituksessaan Määttä pyrkii hahmottelemaan edelleen tätä näkökulmaa. Artikkelin on enimmäkseen työlästä luettavaa sellaiselle, joka ei ole perehtynyt Määttän aiempaan tuotantoon (erityisesti Määttä 1994) ja sen keskeisiin lähteisiin. Yksistään jo Määttän katsantokannassa tärkeä emergenssin käsite on vaikeasti avautuva.

Keskeistä Määttän ajattelussa on dikotomia-ajattelun sijaan jatkumoajattelu. Jakoa kielen järjestelmätasoon ja puhuntaan tai synkroniaan ja diakroniaan ei tarvita. Perustavanlaatuisen asia Määttän (kuten Niemisenkin) näkemyksessä on merkityksen representaatioiden näkeminen semioottisena prosessina (ei mielen tosiasioina) kielen ja ajattelun suhteessa. Ajattelu on sosiaalista toimintaa, ei neurologista tai mentaalista representaatiota. Kieli on semioosin prosessi, joka syntyy sen käytöstä — kielen siis ajatellaan uusintuvan sosialisoinnin kautta, kuten kulttuurin yleensäkin. Kieli ja kielikyky nähdään jatkumona luonnon ilmiöstä kulttuuriseksi tuotteeksi.

Määttä luettelee artikkelissaan neljä kieltä koskevaa käsitystä, jotka hänen mukaansa on välttämätöntä sisällyttää kielitieteen metateoriaan (s. 40). Yksi näistä (artikkelissa lähemmin tarkastelluista) seikoista on se, että sääntöjen eksplikoinnilla voi olla vaikutusta kielen käyttöön yhteisössä. Sääntöjen tiedostamisen ja noudattamisen suhteen kielikyky on jatkumonluontoinen. Emergenttisen sääntöjatkumon »yläpäässä» on kielen grammatikaalinen kuvaus, tarve kielen pelisääntöjen kirjaamiseen yhteisymmärryksen nimissä. Jatkumon »alapäässä» on tiedostamaton kielikyky, jonka luonteen hahmottuminen kiinnittyy kielen ja ajattelun välisen suhteen ymmärtämiseen. Kielen rakenne ja säännöt emergoivat sen käytön ja toisaalta kielen tutkimuksen kautta. Empiirisen tutkimuksen keskiössä on

sääntöjatkumon alapää, jonka tutkimusta edustaa muun muassa kieliopillistumisen selvittäminen.

Määttä tarkastelee artikkelissaan kielitieteen *empiiriseen käännteeseen* (s. 24–29) liittyviä metateoreettisia kysymyksiä. Hän ongelmallistaa tässä varsinkin sosiaalisen empirian korostuneisuuden ja tuo samalla esille sen sosiolingvistiikan kannalta kriittisen tosiasian, ettei se voi ammentaa yhdestä yhtenäisestä sosiaalitieteellisestä (meta)-teoriasta, koska sellaista ei ole. Täten metateoreettisia lähtökohtia on siis pohdittava perusteellisesti. Määttä ennustaa, että 2000-luvulla ihmistieteissä on hahmottumassa uusi metatieteellinen näkökulma, joka merkityksellisyydeltään vastaa 1900-luvun strukturalismia. Jos näin käy, sijaitsevat paradigman syntysijat ainakin kielitieteen osalta varmasti Tampereella.

VARIAATIONTUTKIMUS MIKROSKOOPIN ALLA

Heikki Hurtan lähtökohtana on nostaa esiin variaationtutkimuksen myyttejä ja stereotypioita. Hurtta kritisoi erityisesti sitä, että sosiolingvistit ovat ummistaneet silmänsä monelta kielelliseltä vaihtelulta. Hän ottaa esiin esimerkiksi ns. vanhoissa murteissa vallinneen variaation ja pohtii sivistyneistön ja kirjakielen suhdetta — niin 1800-luvulla kuin 1970-luvun Helsingissäkin.

Artikkelinsa aluksi Hurtta puuttuu aiheellisesti eri kielimuotojen nimittelyn sekavuuteen sosiolingvistisessä kirjallisuudessa ja esittää oman johdonmukaisuuteen pyrkivän järjestelmänsä. Tätä luokitusta kannattaa vakavasti miettiä. Artikkelin loppuosa sen sijaan synnyttää lukijassa ristiriitaisia ajatuksia. Esiin nostetut teemat ovat tärkeitä: variaatiota on ollut ennenkin, reaalikaista tutkimusta tehtäessä on oltava tarkkana siinä, keiden puhetta verrataan keskenään (ks. myös Chambers 1995: 193–

194), variaatio ei välttämättä edellytä muutosta, tilanteista variaatiota ei pidä unohtaa, yleiskieltä tarvitaan jne. Hurtan tapa keskustella näistä teemoista kuitenkin herättää ihmetystä. Hän tarttuu toistuvasti Heikki Paunosen tutkimusten yksityiskohtiin, jopa sitaatteihin merkittyihin yksittäisiin ilmauksiin (esim. s. 67). Tuntuu kummalliselta, että Paunonen asetetaan yhtenäen vastaesimerkiksi muille suomalaisille sosiolingvisteille (Juuselalle, Mantilalle, Mieli-käiselle) — ikään kuin hänen näkemyksensä ja metodinsa olisivat olleet ratkaisevasti erilaiset kuin muiden. Yhtä tiheällä sihdillä sihdaten muidenkin sosiolingvistien kirjoituksista löytyisi varmasti »epäilyttäviä» piirteitä. Siksi onkin kohtuutonta, että kriitikki osuu vain Paunoseen, jonka panos suomalaisen sosiolingvistiikan uranuurtajana on ollut ehdottomasti merkittävä, vaikka tarkistamisen varaa joissakin kohdissa onkin. Kontekstistaan irrotettuna ja Hurtan vahvasti tulkitsemina Paunosen väitteet saavat sellaista sävyä, jota niillä omassa ympäristössään ei ole. Kun Paunonen esimerkiksi pitää joitakin normitusratkaisuja epäonnistuneina, Hurtta päättelee, että Paunonen vastustaisi kaikkea kielenhuoltoa ja yleiskielen normittamista (s. 75–77). Tai kun Paunonen on ottanut esiin opettajien kielteisen suhtautumisen murteenkäyttöön, Hurtta tulkitsee Paunosen pitävän kaikkea yleiskielen opetusta ankarana vallankäyttönä (s. 73). Paunosen tekstejä (1993, 1994) lukiessa meille ei vastaavia käsityksiä syntynyt. On valitettavaa, että Hurtan sinänsä kiinnostavat kysymykset henkilöityvät niin, että itse asia hukkuu poleemiseen kritisointiin.

ANDERSENIN KIELENMUUTOS- TYPOLOGIAN ESITTELYÄ

KAIJA KUIRIN artikkeli käsittelee Henning Andersenin kielellisten muutosten univer-

saalia typologiaa, jonka kehittelyn tämä aloitti jo 1970-luvulla. Kuiri on tarkastellut Andersenin typologiaa aiemminkin (1976 ja 1980). Paluun aiheen tarkasteluun tekee tarpeelliseksi se, että Andersen on sittemmin hionut muutosluokitteluaan korostaen kielen sosiaalista puolta. Typologiaa esitellessään Kuiri käyttää hyviä, havainnollisia esimerkkejä suomen kielestä.

Andersenin typologian taustalla on (antistrukturalistinen) ajatus kielen dynamisesta ja varioivasta luonteesta, sen jatkuvasta sosiaalisesta uusiutumisesta. Variaatio on kielen sisäinen ominaisuus, eikä staattista synkronista systeemiä näin ollen voida olettaa. Luokittelua voidaan luonnehtia synteetiseksi, koska se käsittää kielen kaikki osajärjestelmät ja sisältää sekä kollektiivisen muutoksen että yksilöllisen innovaation selittämisen.

Keskeistä Andersenin typologiassa on adaptiivisten sääntöjen käsite. A-säännöt sopeuttavat yksilön puheen yhteisön normiin, jolloin suurin osa yksilöllisistä innovaatioista tukehtuu. Kielelliset uudennokset saavat aina alkunsa vuorovaikutustilanteessa joko kuulijan normista poikkeavasta tulkinnasta (abduktiivinen innovaatio) tai puhujan normista poikkeavasta tuotoksesta (deduktiivinen innovaatio). Innovaation edellytyksenä on siis sosiaalinen tilanne. Kun kuulija omaksuu puhujan kielenkäytön piirteen omaan kieleensä, on tapahtunut ns. kontakti-innovaatio. Innovaation leviäminen yhteisössä taas edellyttää kontakti-innovaatioiden sarjaa. Olennaista on, että innovaatio on syntyessään sosiaalisesti neutraali, mutta se saattaa pian saada jonkin sosiaalisen leiman. Tässä on kysymys kuulijan sosiaalisesta merkityksenannosta ja viime kädessä siitä, että kielellistä piirrettä aletaan pitää tietyn sosiaalisen ryhmän ominaisuutena. Näin kielen piirteistä tulee Andersenin mukaan sosiaalisia piirteitä, joiden sosiaalinen sisältö puolestaan on

riippuvainen puheyhteisön sosiaalisista kategorioista. Yhteiskunta siis on kielessä (»linguistic facts are social facts»), mistä seuraa, ettei voida ajatella olevan *kielenulkoisia* sosiaalisia muuttujia. Esimerkiksi sellaiset sosiaaliset piirteet kuin naiseus ja nuoruus ovat Andersenin mukaan kielellisiä piirteitä. Täten olisikin tarkasteltava sitä, miten kieli kenties heijastaa sosiaalisia rakenteita — ei niinkään sitä, millaisessa korrelaatio-suhteessa sosiaaliset tekijät ovat kielellisiin.

ASENTEIDEN JA IDENTITEETIN KIELELLISTÄ KONSTRUOINTIA

Tuhansien esiintymien massoihin tottuneelle sosiolingvistikolle ESA LEHTISEN artikkelin lähtökohta on jännittävä: tarkastelun kohteena on yksi lausuma, jota tarkastellaan sen vuorovaikutuskontekstissa. Esimerkki on adventistien raamatuntutkistelutilaisuudesta, jossa Raamatun tapahtumia tarkastellaan nykyajan perspektiivistä. Lehtinen operoi keskusteluanalyttisin työkaluin, mutta hän on myös omaksunut Bahtinin ja Vološinovin ajatuksia kielen dialogisuudesta. Hänen ideanaan on osoittaa, että konteksti ei ole yksioikoisesti kielellisiä valintoja selittävä vaan dynaaminen, vuorovaikutustilanteen osallistujien kesken neuvoteltava käsite. Osallistujat itse rakentavat ja myös arvottavat sitä. Lehtisen esimerkissä diftongien avartuminen, esiintymisympäristönsään tunnusmerkkinen murrevariantti, rakentaa osaltaan uudenlaista kontekstia.

Lehtisen artikkelia voisi luonnehtia keskusteluanalyttiseksi tutkielmaksi, jossa käydään vuoropuhelua sosiolingvistisen tutkimuksen kanssa. Siitä variaationutkija voi rikastua ainakin kahdella tavalla: Ensinnäkin nyt kun kielenpiirteiden vaihtelusta on paljon kvantitatiivista pohjatietoa, olisi hyvät mahdollisuudet tarkastella variantteja kontekstissaan lähemmin ja pohtia niiden

funktioita. Toiseksi kontekstin dynaamisuu-
teen on tulevassa tutkimuksessa syytä kiin-
nittää enemmän huomiota — varsinkin kun
tulevaisuudessa variaatiota tarkastellaan
toivottavasti muidenkin kuin haastattelu-
nauhoitusten avulla.

PEKKA PÄLLI kuvaa artikkelissaan niitä
keinoja, joilla asenteita ja asennepositioita
tuotetaan diskursiivisesti ja joilla yksilö il-
maisee ryhmästä erottavia asenteita. Hänen
tarkoituksenaan on auttaa kielentutkijaa lä-
hestymään asenteita ja mielipiteitä sosiaa-
lis-kognitiivisena ilmiönä. Hän kyseen-
alaistaa kognition ensisijaisuuden ja painot-
taa puheen tilannesidonnaista funktiota; kri-
tiikki kohdistuu sosiaalipsykologian men-
talistiseen asennetutkimukseen. Teoreetti-
sena lähtökohtana Pällillä on brittiläisten
sosiologien ja sosiaalipsykologien diskurs-
sianalyttinen suuntaus sekä kriittinen dis-
kurssianalyysi.

Puhujan asenteiden esiintuomista ja
identiteetin rakentumista Pälli valottaa mie-
lipidehaastatteluista poimittujen katkel-
mien avulla. Aiheet ovat yhteiskunnallisia
(tasa-arvo, pakolaiset, ulkomaalaiset, femi-
nismi, homoseksuaalisuus). Hän tarkaste-
lee oman ja yleisen totuuden ilmaisemisen
keinoja, antaa esimerkkejä yksilön suhtau-
tumisesta ryhmään ja pohtii mielipide-
ilmausten perusteluja ja niiden puuttumis-
ta. Esimerkit ovat hyviä ja kuvaavia, ja ne
paljastavat, ettei asenteiden tutkimus ja luo-
kittelu ole yksiselitteistä.

Analyysi on lähinnä diskurssianalyysiiä
(mihin otsikkokin viittaa), eikä Pälli sovel-
la esittelemiään malleja sosiolingvistiseen
tutkimukseen. Hän tosin myöntää (s. 123,
125) sivuuttavansa perinteisen sosiolingvis-
tiikan kielellisten asenteiden tutkimuksen ja
haluavansa esitellä lingvisteille yhteiskun-
tatieteissä vallitsevia asennetutkimuksen
paradigmoja. Hän pitää sosiolingvistiikan
yhtenä tärkeänä tehtävänä analysoida yh-
teiskuntaa ja yhteiskunnallisia käytänteitä,

mistä syystä hän tutkii haastattelukatkel-
missaan yhteiskunnallisia aiheita ja niihin
kohdistuvia asenteita ja mielipiteitä. Mutta
riittääkö empiirisen aineiston aihepiiri teke-
mään tarkastelusta sosiolingvistisen (vrt.
Nuolijärvi 2000: 14)? Koska sekä kielellis-
ten että ei-kielellisten asenteiden tutkimus
on kiinnostavaa ja tärkeää, olisi paradig-
maesittelyn jälkeen odottanut jonkinlaista
vihjettä siitä, miten esitettyjä havaintoja voi
hyödyntää sosiolingvistisessä tutkimukses-
sa.

MORFOLOGINEN SELVITYS MONIKON GENETIIIVISTÄ

JUHA LESKINEN tarkastelee monikon geneti-
vityyppien variaatiota 1990-luvun lopun
lehtiaineistosta (Suomen Kuvalehti, Ka-
nava) keräämänsä korpuksen avulla (noin
20 000 esimerkkiä); vertailuaineistonaan
hänellä on kolme eri vuosikymmeniä edus-
tavaa aineistoa. Leskinen selvittää artike-
lissaan päätevarianttien jakautumista eri
vartalotyypin kesken ja sitä, millaista
vaihtelua esiintyy, jos valittavana on useam-
pi kuin yksi variantti. Tavoitteena on selvit-
tää reaaliaikaista muutosta eri varianttien
käytössä.

Leskisen artikkeli on sinänsä kiinnosta-
va selvitys monikon genetiivin nykyvariaa-
tiosta lehtikielessä: se osoittaa muun muas-
sa, että *den ~ tten* -vaihtelussa *den*-päätteen
osuus on entisestään lisääntynyt ja että vo-
kaalivartalolisella monikon 2. genetiivin *in*-
päätteellä on vielä hieman käyttöä muissa-
kin kuin leksikaalistumissa. Tämän artike-
lin paikkaa teoksen otsikon alla on kuiten-
kin vaikea ymmärtää. Se, että tutkitaan kie-
len muuttumista, ei vielä tee tutkimuksesta
sosiolingvistiikkaa. Kyseessä on puhtaasti
morfologinen tutkimus, jossa variaatiota
selitetään lähes yksinomaan kielen sisäisistä
lähtökohdista. Leskisen selvitys antaa
kuitenkin hyvän pohjan sosiolingvistiksem-

mille pohdiskeluille: voisi esimerkiksi miettiä syitä Kanavan vanhakantaisuuteen suhteessa Suomen Kuvalehteen (Leskinen mainitsee toimittajien idiolektierot) tai tarkastella genetiivin päätevarianttien jakaumaa nykypuhekielessä ja vertailla puhekielen ja kirjakielen variaatiota. Puhekieli ja kirjakielihän eivät ole kaikissa tapauksissa samalla kannalla; esimerkiksi *-tten*-genetiivityyppi on ollut puhekielessä viime vuosikymmeninä ekspansiivinen (Mielikäinen 1991: 48–49). Lukijaa olisi helpottanut, jos esitystekniikkaa olisi selkiytetty: nyt alussa vyörytetään sivukaupalla lukuja tekstin seassa sen sijaan, että ne olisi taulukoitu. Kysyä sopii sitäkin, ovatko kaikki nämä numerotiedot edes tarpeen. Osa taulukoistakin (taulukot 1, 5) on vaikealukuisia; väliviivojen käyttö olisi auttanut lukijaa kovasti.

KOhteena Kenia

MATTI K. SUOJASEN artikkeli esittelee länsimaisen sosiolingvistisen metodin soveltamista Keniassa. Suojasen tutkimusryhmän yritys hakea vastauksia kysymyksiin kulttuurien ja kielten kohtaamisesta on rohkea hyppy tuntemattomaan; ristivetoa on selvitetty slummeissa yksittäisten perheiden ja puhujien näkökulmasta kyselylomakkeen avulla. Haastatteluja (66 henkeä) on tehty vuosina 1995 ja 1998.

Kenian kielitilanne on kirjava ja siksi houkutteleva sosiolingvistille: on monikielisyttä, kielenvaihtoa, koodinvaihtoa, kielten sekoitusta ja diglossiaa. Vernakulaarit, kotikielet, kuuluvat arkikeskusteluun, kun taas lingua francoina käytetään suahilia ja englantia, joka on maan virallinen kieli. Mikrotason koodinvaihtoa Keniassa on aiemmin tutkinut Carol Myers-Scotton (1993).

Slummikulttuuri on tyrmistytävä kokemus ja aineiston keruu vaikeaa. Haastatte-

luja ei hökkelikylässä voi tehdä kenenkään kotona, ja informantitkin valitsee päällikön avustaja. Myös jotkin kysymykset omasta kielenkäytöstä ovat informanteille ylivoimaisia. Keskeiseksi ongelmaksi nousee kielitaidon mittaaminen: kielitaito, jota meillä pidetään hyvin heikkona, saattaakin kenialaisissa oloissa toimia riittävänä kommunikaation välineenä.

Tutkimuksen keskeneräisyyden vuoksi tulokset ovat vielä laihanlaisia, ja ne perustuvat (kielellisiä) asenteita mitanneeseen lomakeaineistoon; haastattelunauhojen purku on kesken. Siksi hyvä vaihtoehto olisi-kin ehkä ollut keskittyä problematisoimaan itse asennekyselyn laatimista: Millä tavoin lomake pitää rakentaa, jotta se antaisi realistisen kuvan kenialaisten ajatusmaailmasta? Miten kysely eroaa länsimaissa tehdyistä asennetutkimuksista?

Varsin aiheellisesti Suojanen pohtii artikkelinsa lopuksi tulosten validiutta. Myös lukija kysyy pakostakin, onko tällaisen tutkimuksen käynnistäminen näillä metodeilla enää mielekästä, kun jo aineiston hankinta ja muistiinpanojen kirjaaminen aiheuttavat perustavanlaatuisia ongelmia. Toisaalta tällaiset hankkeet monipuolistavat sosiolingvististä tutkimusta.

LOPUKSI

Jo pitkään ja monella taholla on keskusteltu variaation tutkimuksen ongelmista ja etsitty uusia näkökulmia (ks. esim. Cameron 1990, Lappalainen 1996, Nuolijärvi 1994, Nuolijärvi ja Tiittula 2000: 42–44, 221–248, 276–279, Milroy 1987, Wodak ja Benke 1997: 132–141). Näkökulmien tarjoaminen on ollut tamperelaistenkin tavoitteena (ks. kirjan esipuhetta). *Kirjoituksia sosiolingvistiikasta* herättää väistämättä keskustelemaan ja antaa virikkeitä tulevalle tutkimukselle. Sosiolingvistiikalle on kuitenkin annettu kirjassa niin väljä ja ehkä tarpeet-

tomankin laaja sisältö, että sitä on vaikea enää tunnistaa (vrt. Nuolijärvi 2000: 14–17). Vaikka monipuolisuus on yhtäältä kirjan rikkaus, se toisaalta näyttäytyy vaikeasti hahmottuvana kokonaisuutena, josta on mahdotonta löytää mitään punaista lankaa. Osa sinänsä kiinnostavista artikkeleista olisi päässyt paremmin oikeuksiinsa jonkin muun otsikon alla, ja muutama kriittinen puheenvuoro olisi helpommin vastaanotettavissa, jos ne olisi puettu toisenlaiseen asuun. ■

HANNA LAPPALAINEN

PÄIVI NIEMINEN

JOHANNA VAATTOVAARA

Sähköposti: hanna.lappalainen@helsinki.fi
paivi.nieminen@helsinki.fi
johanna.vaattovaara@helsinki.fi

LÄHTEET

- CAMERON, DEBORAH 1990: Demythologizing sociolinguistics: why language does not reflect society. – J. E. Joseph & T. J. Taylor (toim.), *Ideologies of language* s. 79–93. London: Routledge.
- CHAMBERS, J. K. 1995: *Sociolinguistic theory*. Oxford: Blackwell.
- FIGUEROA, ESTHER 1994: *Sociolinguistic metatheory*. Oxford: Pergamon.
- KUIRI, KAIJA 1976: *Henning Andersenin kielellisten muutosten typologia*. Suomen kielen pro gradu -tutkielma Joensuun korkeakoulussa.
- 1980: Kielellisten muutosten universaali luokittelu. – *Virittäjä* 84 s. 57–63.
- LAPPALAINEN, HANNA 1996: Variaatio ja sen selittäminen. – *Virittäjä* 100 s. 18–37.
- MIELIKÄINEN, AILA 1991: *Murteiden murros. Levikkikarttoja nykypuhekielen piirteistä*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- MILROY, LESLEY 1987: *Observing and analysing natural language. A critical account of a sociolinguistic method*. Oxford: Basil Blackwell.
- MYERS-SCOTTON, CAROL 1993: *Social motivation for codeswitching. Evidence from Africa*. Oxford: Clarendon Press.
- MÄÄTTÄ, URHO 1994: *Funktionaalinen selittäminen morfologiassa. Metateoriaa ja huomioita suomen ja sen sukukielten tutkimusperinteestä*. Opera Fennistica & Linguistica 7. Tampere: Tampereen yliopiston suomen kielen ja yleisen kielitieteen laitos.
- NUOLIJÄRVI, PIRKKO 1994: On interlinkage of sociolinguistic background variables. – Bengt Nordberg (toim.), *The sociolinguistics of urbanization: the case of the Nordic countries* s. 149–170. Berlin: Walter de Gruyter.
- 2000: Sosiolingvistiikka kielentutkimuksen kentässä. – Kari Sajavaara & Arja Piirainen-Marsh (toim.), *Kieli, diskurssi ja yhteisö* s. 13–37. Jyväskylä: Soveltavan kielentutkimuksen keskus.
- NUOLIJÄRVI, PIRKKO – TIITTULA, LIISA 2000: *Televisiokeskustelun näyttämöllä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- NYMAN, MARTTI 2000: Näkymätön käsi ja kielitieteen epistemologia. – *Virittäjä* 104 s. 46–70.
- PAUNONEN, HEIKKI 1993: Suomen mieli — oikea kieli. – *Virittäjä* 97 s. 81–88.
- 1994: Kielen normit ja kielen ohjailun normit. – *Tiede & edistys* 1/94 s. 17–28.
- WODAK, RUTH – BENKE, GERTRAUD 1997: Gender as a sociolinguistic variable: new perspectives on variation studies. – Florian Coulmas (toim.), *The handbook of sociolinguistics* s. 127–150. Oxford: Blackwell.